

Észt költők Kányádi Sándor tolmácsolásában

A nyersfordítás Bereczki Gábor munkája

Doris Kareva (1958–). Első verseit 1974-ben közölték, s 1978-ban látott napvilágot *Päevapildid* (Fényképek) című kötete. Verseiben az önmagába mélyedés az uralkodó, a külső világgal való kapcsolat azon keresztül létezik, amit a költő átélt, megtapasztalt. Ő a legolvasottabb észti költő. *A Credo* 2000/3–4. számában már olvashattunk tőle két verset (110. o.).

*Ül a férfi, szemében maga a fénylő
Örökkévalóság,
lüktető halántéka is érzi a kerten át,*

*áldott állapotban lévő, hattyúként
feléje ringó,
közelgő asszonyát.*

*Pillantásuk egymásba mélyed
s akár a kertek
virágai, úgy nyílik ajkukon a szó.*

*Tavaszt, tavaszt lüktet a vér, a szív,
s a szív alatt
megmoccan gyöngéden a gyermek.*

Viivi Luik (1946–). Költő, prózaíró és gyermekíró. *Pilvede püha* (A felhők ünnepe) című első verskötete az újabb észti költészet érzelmi lírájának legnagyobb figyelmet keltő debütálása volt. Legszembetűnőbb vonása a szerző élményszerű, hangulatgazdag kapcsolata a természettel. Sok nyelvre lefordították a közelmúlt történelmével foglalkozó *Seitsmes rahukevad* (A béke hetedik tavasza) (1985) és *Ajaloo ilu* (A történelem szépsége) (1991) című kisregényeit, ez utóbbi magyarul is megjelent. Verseit elsősorban Kányádi Sándor, Tandori Dezső, Veres Miklós és Jávorszky Béla fordították magyarra.

A RÉGI VILÁG

*A bokrok alatt tyúkok kapirgálnak,
Ablakhoz nyomja orrát a gyerek.
Mennykövekkel, ólommal rakva szállnak,
vénséges vén sötétlő fellegek.*

*Por kavarog az útelágazásnál,
s olyan nagy szemű jég kopog, pereg,
amilyet talán még sohase láttál:
ontja magából a vad fürgeteg.*

*Édesanyám, kezét ölébe ejtve,
csak nézi a nagy időt szótlanul.
A két út belevész a fürgetegbe,
s a harmadik az égre magasul.*

ANYÁM LEVELE

*Gyere már haza, lányom,
ittthon nagyobb a nyár.
Megérett már az alma is
a tanya hátsó végiben.*

*Hüvelyesül a cukorborsó is,
a finom levesnek való.
A városban mind városi házak vannak
Csupa istenverte körengeteg.*

Ellen Niit (1928–). Költő, gyermekíró, fordító. A 20. századi észt költészet egyik kiemelkedő alakja. Versei klasszikus egyszerűségükkel tűnnek ki, különösen olyan témák esetében, mint az otthon, a természet, a szülőföld, a szerelem, a szülők, az ősök, a nemzeti identitás stb.

Magyarra a legjobb költők és műfordítók tolmácsolták: Csanádi Imre, Illyés Gyula, Képes Géza, Rab Zsuzsa, Tandori Dezső, újabban pedig Kányádi Sándor.

Az egyetemi magyarórákon ismerkedett meg Petőfi verseivel, s már akkor elkezdte őket fordítani. Mostanára minden jelentős Petőfi-vers megjelent esztül az ő tolmácsolásában, ráadásul a János vitéz is. Jelenleg Szabó Lőrincről fordított versei vannak sajtó alatt.

MAMA HANGJA

*Dolgos hétköznapiakon,
Továtűnő évek során egyre inkább
Ugyanaz a csöndes dallam kísér
A halál süket fala mögül is
Anya életmeleg, testmeleg,
Csak rá emlékeztető
Zengő hangja szól.*

*Sosem oktató,
Nem parancsoló
Nem tiltó, nem kérdező.
Csak hang, akár
a karfa,
a le és fölfelé
vivő lépcső,
áthidaló híd,
biztonságos palló, szalmaszál,
melyben meg lehet kapaszkodni,
szárny és vitorla, libbenő szellő
hűsítő és melengető.*

*Álomködökön, sejtelmeken,
habozásokon, homályos látomásokon
átfénylő pókháló.
A hétköznapi sűrűjében,
A csúcsforgalom kavargásában
Szemet nyugtató kötés. Köldökzsinór
az őshomálytól az idők végezetéig.*

Hando Runnel (1938–). Költő, esszéista. Első kötete 1965-ben látott napvilágot *Maa lapsed* (A föld gyermekei) címen. A vidéki környezet, az itteni emberek ábrázolásával, valamint humorával hívta fel magára a figyelmet. *Avalikud laulud* (Nyilvános dalok) című harmadik kötete a kortárs észti költészet élvonalába emelte Runnelt. Érdeklődése középpontjába az egyén és a társadalom kapcsolatai kerültek. A népies kifejezési mód, az akasztófahumor, néha az észti népköltészet nemcsak újabb, de régi hagyományának a felhasználása is jellemző költészetére. Verseit több mint tíz nyelvre fordították, magyarra Rab Zuzsa és Tótfalusi István tolmácsolták.

MA EGÉSZ ÉJJEL VERSET ÍROK

Férfiasan, akár egy írnok,

Az éjszaka áhítat-birtok:

te alszol benne, én meg írok.

Alszol s alszik benned a gyermek,

Magad mellé már nem engem vársz,

– Minden örömöd benne leld meg! –

Magad mellé már nem engem vársz.

Verset írok ez az én dolgom,

Hajnal lesz, amire kihordom.

Te alszol s megtermed utódom,

...csak bukna ez a világ végre

Bele a nagy gyűlölködésbe!

Refik Halid Karay két elbeszélése

Mányoki János fordításában

Refik Halid Karay (1888 Isztambul–1965 Isztambul) az új török elbeszélés korai szakaszának kiemelkedő mestere. Jogi tanulmányokat folytatott, majd – az ifjútörök hatalomátvétel (1909) után – újságírással kezdett foglalkozni. Közben tisztviselő is volt. Elbeszéléseivel, valamint Kirpi (Sündisznó) álnéven írt karcolataival hamarosan sikeressé vált. Az ifjútörök kormánnyal szemben ellenzéki álláspontot képviselt, politikai szatírái jelentek meg. Száműzték Szinopba. A távollét azonban lehetővé tette, hogy alaposabban megismerje Anatóliát. Az itteni élményekből fakadt a *Memleket hikâyeleri* (Elbeszélések az országból) című novellaciklus, amely a nemzeti ébredés nagy hatású gondolkodója, Ziya Gökalp folyóiratában látott napvilágot 1919-ben. Időközben – az első világháború végén – az ifjútörök kormány megbukott, Karay visszatért Isztambulba, magas tisztségeket – többek között postaügyi miniszterséget – töltött be. A *Sabah* (Reggel) című folyóirat vezető munkatársa volt. A kemalistákkal szemben állott, újabb szatírákat is írt – *Ay dede* (Holdapó) –, ezért ismét száműzetésbe kellett mennie. Aleppóban élt és csak Kemal Atatürk halála évében tért vissza Törökországba (1938). A Szíriában eltöltött hosszú idő újabb novellaciklust érlelt: *Gurbet hikâyeleri* (Történetek a száműzetésből): 1941. Karay mindvégig erősen foglalkozott az újságírással, de hazájába visszatérve regényíróként is mindinkább megnőtt a tekintélye. Hovatovább az új török irodalom nagy öregei közé számított, a PEN Klubnak is elnöke lett. Összegyűjtött műveit harminchét kötetben adták ki, írásainak egy része idegen nyelveken is megjelent. Magyarul a *Török elbeszélők antológiája* (1974. Európa) című kötetben olvashatunk tőle novellát.

Karay valószínűleg az elbeszélés terén alkotott maradandót. Az elsők között fedezte fel Anatólia szegénységét, elmaradottságát. A nyers, szociológiai jellegű naturalizmust mégsem követte: humora és formaösztone bizonyult erősebbnek. Prózája – legjobb írásaiban – már klasszikusnak számít: ábrázoló művészetét, őszinte érzésvilágát, szép, tiszta török nyelvét dicsérik. Két novellánkat a *Memleket hikâyeleri* 4. kiadásában (Isztambul 1969, İnkılap ve Aka, 80–85. o.) és a Mehmet Hengirmen által szerkesztett és kiadott *Türkçe öğreniyorum* 4. kötetében (Ankara 1993, 63–66. o.) közölt szövegből fordítottuk.

A novellákban szereplő nevek írásánál figyelembe vettük, hogy a török írásreformra a két elbeszélés közti időben került sor.

A szürke szamár

A gyerekek vízért mentek a folyóra. Visszatérőben azt újságolták, hogy a hegyi úton egy öregember fekszik, egy szürke szamár pedig szabadon kószál körülötte. – Menjünk, emberek – szólta Hüszen hodzsa.

Esteledett már. Nehéz, fojtó pára szállt föl a rizsföldekről s lassan betöltötte a süpedékes, mocsaras, hepehupás mezőt, ahol két patak találkozott. Ott volt egy fűz – nyolc-tíz évesnek látszott – kettéhasadva, kiégve. Mögötte itt is, ott is bizonytalan fények csillantak meg a gödrök állóvizén: megannyi világos folt a hamuszínű, vizenyős lapályon. Olyanok voltak, mint a felhők közt hasadó nyílás. Lassanként zavarossá váltak, kialudtak, eltűntek.

A három paraszt komótosan lépkedett a rossz, gidres-gödrös dűlőúton. Libasorban haladtak. Egyikük olyan kínlódva köhécselt, mint a kehes ló.

Először a szürke szamarat látták meg. A bozótosban találhatott valami száraz helyet: nyilván sokat rugódozott, ugrált. Most már csak feküdt nyugodtan, s közömbös pózával bámult a lemenő napba.

– Hol vagy, utas? – kurjantott Hüszen. Szemben, egy kiszáradt vadkörtefának dőlve öreg, halálosan kimerült ember kapkodta a levegőt. Most fölemelte rájuk homályos szemét s kezével a mellére mutatott: jelezni próbált. – Hogy van bátyám, miye fáj? – kérdezték, de beszédre alig futotta már az erőből: lihegéshez hasonló, ijesztő hördüléseket adott csupán válaszul.

A parasztok azt hitték, mindjárt meghal. Leguggoltak, várakoztak. De a beteg lassan jobban lett, megélenkült kissé. Fehér selyemturbános, lila köpönyeges, szegényes öltözékű öreg volt. Arcának azt a részét, amelyet szabadon hagyott a durva, ősz szakáll, alaposan megpörkölte a mezei forróság, összegyűrték a sűrű ráncok. Súlyos, duzzadt szemhéja alatt feltűnően világos, majdnem fehér, aprócska szeme volt: valami gyerekes csodálkozással, mereven tapadt az emberre. Most lassanként színesebb lett az arc, fényesebb a szem. Ugyanabban a testhelyzetben, hátát a vadkörtefának döntve, halálos fáradtsággal beszélni kezdett. Messzi földről jött, s még nagy út áll előtte, magyarázta.

– Vigyétek, feküdjön otthon – vezényelte Hüszen hodzsa. Nekifohászkoztak, föltették a szamárra. Két oldalról megmarkolták, nehogy leessen, s kövön-agyagon csúszkálva, ezer kinnal ereszkedtek.

A nap már eltűnt, az árkokban sem csillogott a víz. A hatalmas, meredek csúcsok, amelyek lezárták a szemhatárt, egymásnak vetették ködbe-felhőbe takart óriási fejüket, s már régen álomba merültek. A falu a hegyek végtelen árnyékában lapult. Ablakaiból nem szűrődött fény, utcáin nem hallatszott hang, csak várakozott a sötétben.

Az érkezők zöreje mégis a kapuba csalt egy-két ábrázatot. Az istállókban elbődültek a tehének. Hüszen kieresztette a hangját: – Hol vagytok, bújjatok már elő, vendég jött – harsogta. Most fehér vászonruhás emberek tódultak elő, égő mécsessel a kezükben. Vetült a fény, szállt a füst, egy-egy sötét zug világossá lett, egy-egy trágyahalom fölragyogott, míg a parasztok összegyűltek a vendégszoba köré.

Ez a hely, a legközelebbi kisvárostól kétnapi távolságra, Anatólia egyik eldugott,

nyomorult, világvégi falucskája volt. A szomszéd vilajetbe tartó vándorok nyaranként, amikor nagy a szárazság és átgázolható a Kızılırmak, letérnek a makadámútról és toronyiránt, a falun átvágva kétnapi utat spórolnak meg. Ily módon évente nyolc-tíz személy, nyolc-tíz nyomorult szokott fáradtan beállítani. Egy-egy szomorú esti órában kopognak valamelyik ajtón. Hüszmen bíró akkor tudatja, hogy a falusiak közül ki következik az etetéssel, ráüzen, maga pedig a vendégszobába telepíti az utast, ahol a tűzhelyen télen-nyáron lobog a farönk, mintha sohasem aludhatna ki. A falunak csupán a jövő-menő, kóbor emberek pletykái jelentik a nagyvilág híreit.

A beteg megnyugodott. – A mellem – mondta. – Egyfolytában szorít.

Az egyik paraszt üstöt akasztott a tűz fölé. A farönk lángja fölcsapott, a folyadék szappanhabként emelkedett. Levették az üstöt, az öregnek csészét adtak. Fújtatva, élvezettel ivott. Még nem fogyott el a tej, amikor erős csuklás jött rá. Az egész testét rázta. – Elhamdüllillah – ismételte két rázkódás között. A falusiak, éppen szemben, törökülésbe helyezkedtek s türelmetlenül várták, mikor szólalhatnak meg végre. A fiatalok az ajtó előtt sorakoztak. Már megszokták, hogy a vendégek alig látnak az álmoságtól, s olyan fáradtak, csöndesek, hogy a szavukat úgysem hallja senki.

A csuklás nem szűnt, sőt sűrűbbé vált s mindjobban erősödött. A beteg időnként a kezével intett, hogy menjenek közelebb hozzá. Hát körülfogták: Hüszmen előtte, a többi öreg pedig mögötte. Az ifjak izgatottan leselkedtek az ajtóban, de most sem mertek közeledni. Látták, hogy az utas kínlódva magyarázott valamit, talán éppen végrendelezett. Hallották, hogy Hüszmen állandóan nyugtatgatja: – Ne aggódjál, nyugodt lehetsz, gondunk lesz mindenre! – Most az öregek hirtelen a földre borultak. Aztán némán fölkeltek.

– Istenhez tért! – mormolta Hüszmen. A tűzhelyen az egyik rőzse föllobbant, éles fénybe vonta a halott arcát, aztán kialudt. Valahol távol hosszan, keservesen bőgött egy tehén.

Az utasnak azonban maradt annyi ideje, hogy a végakarátát előadja. Az övében sorakozó nyolc aranyat szürke szamarával együtt a mekkai Kábának szánta.

A temetőből visszatérő falusiak nehezen tudták eldönteni, mit is csináljanak az aranyakkal meg a csacsival, hogyan teljesítsék a végóhajt. Összegyűltek a lugasban – a falu közepén –, töprengtek. Végül úgy döntöttek, bemennek a városba és a hatóság-hoz fordulnak. Hüszmen még a héten fogja a szamarat és útnak indul.

Az állat egyszeriben fontossá lett: bőségesen ömlött elé a takarmány, tornyosult a kukoricaszár. Mint Istennek tetsző dolgot, panasz nélkül, pontosan, illő tisztelettel végeztek mindent. Gyakran figyelmeztették egymást – Megitatták a szamarat? Hát az árpát megkapta? – kérdezték.

Egy reggel Hüszmen hodzsát mindannyian elkísérték a malomig, aztán elbúcsúztatták. Még alig világosodott. A szürke szamár hátul ballagott, teher nélkül. Jókedvűen billegette farkát, amelyet a hodzsa csacsijához kötöttek. Kifakult kecskeszőr takarója bársonyként ragyogott a hajnali napsugarak fényében.

Hosszú, gyötrelmes út volt. A frissen kibújó rizskalászok és az árkokat szegélyező sás lassanként eltűntek a hegyoldal mögött. Száraz, sivár földút kezdődött: teljesen

néptelen volt a pörkölő forróságban. Két napig nem láttak sem falut, sem malmot, sőt még egy silány fűzektől árnyékolt forrás sem tűnt eléjük. Aztán sziklás, meredek kap-tatón, ijesztő szoroson kellett áthaladniuk. Amikor megközelítették a tetőt, végre frissítő szellőt éreztek, majd szívderítő kép tárult eléjük. Egy kis patak nevetett rájuk: a dús, élénkzöld alma- és körtefák között úgy ragyogott, mint valami kardpenge. A távirópoznáktól kísért sima fehér makadámút pedig kanyarogva kúszott föl a hegyekbe.

Hüszmen a fogadóban töltötte az éjszakát s korán reggel a városházára indult.

Az aprócska településhez képest szinte túlméretezett volt az épület: balkonos, tor-nyos kaszinónak látszott. Elfogyott azonban a dotáció, ezért nem fejezték be. A vako-latlan vályogfalak itt is, ott is szétnyíltak, befészkeltek a galambok. Az emelet üres ablaknyílásokkal, vakolat nélkül, deszkaállvány mögött merengett. Oldalt elhagyott meszesgödör, kissé hátrább valami fabódé árválkodott: emlék a boldog időből, amikor még folyt a munka. De az épület már rég pusztulásnak indult.

Egy zubbony és sapka nélküli őrmester megkérdezte a hodzsát, mit akar. Ő pedig komótosan rákezdte: hogyan mentek a gyerekek vízért a folyóra, hogyan hozták a hírt. De a történet felét sem mondhatta el, amikor az őrmester már faképnél hagyta: a pa-takban úszkáló kacsáknak kezdett kenyérhéjat hajigálni. Közben rákurjantott egy turbános alakra, aki a közeli lugasban szortyogtatta vízípipáját: – Na, mi van hadzsi efendi, reggeli jóhangulat?!

Hüszmen aztán megtudta, hogy a kádi hivatalos engedéllyel Isztambulba ment. Akkor legalább a kajmakámnak akarta elmondani az esetet. Saruját már a kapuban levetette; lábujjait szabadon hagyó lyukas zoknijával, gyomrán összekulcsolt kezével nagy szemérmesen beosont s belefogott a történetbe.

A kajmakám színehagyott kék lenzakót viselt. Festett bajuszú, fogatlan, savanyú ember volt. Ő sem vett annyi fáradságot, hogy végighallgassa a hodzsát: – Hívjátok az őrmestert! – kiáltotta.

Hüszmen pedig öt napot töltött már el a városkában. Tele volt panasszal. Mert az őrmester a szamarat sem vette át meg őt sem engedte vissza. Végül valaki megszánta: – Most csak hadd menjen! Két hét múlva majd megint eljön. Bízunk a kádira a dolgot! – győzte meg az őrmestert.

Meg kell hagyni, hogy az itteni kádi nem akárki volt: Kobak kádinak emlegették. Mindent megoldott, mindent kibogozott. Narancsszínű, ujjatlan köntösben, piros napernyő alatt szokott végigvonulni a piacon. Közben visszafogta hatalmas termetét, szívélyesen rámosolygott mindenre és mindenkire. A nép pedig elolvadt ilyenkor.

Ugyanazon úton, ugyanolyan módon tértek vissza a szürke szamárral. A városban a csacsit jól kellett tartani, de Hüszmen hodzsa is csak evett, így aztán derekasan költöt-tek: hiszen itt többbe került az árpa, drágább volt az ennivaló. Az összegyűlő parasztok mégsem lázongtak:

– Ha már egyszer a szent földnek szánták, gondját kell viselnünk – mondogatták. Hüszmen sem panasolta fáradságát: Isten ügyében munkálkodott s felelte a viszon-tagságokat.

De aztán a második útjáról is szamarastul kellett visszatérnie. A kádi még mindig

nem ért haza, az őrmester pedig még csúffá is tette a hodzsát: Bumburnyák ember, miért olyan sürgős? A parasztok már kétségeskedtek: Betölti-e valaha rendeltetését a szent célra szánt állat? Kezdték közömbössé válni.

Aztán a harmadik út megint csak szamarastul végződött. Valaki – nyilván egy élesebb szemű – már messziről észrevette, hogy újra visszajött a csacsi. A falusiak álla leesett, elképedve várakoztak. Hüszmen pedig le sem szállt a nyeregből, nyugodt hangon belekezdett: – Amit csináltunk... tanúval kellett volna. – Mindent elmagyarázott egy szuszra. – Tényleg, miért is nem gondoltak rá? Most már mindegy. Hárman majd bemennek, akár esküt tesznek, a kádi átveszi a szamarat, igazolást ad róla.

A csacsit egyáltalán nem viselték meg a málha nélküli utak. Bőségesen abrakolták. Amikor inni engedték, elfogta a vágy, a kancákra támadt. Így élt két és fél hónapig. Aztán megint útra készültek. Miközben a malom előtt búcsúztak, megcsillant az első napsugár: beragyogta az útiport, amit a távozók lába vert föl. A hegyoldal fényes felhőben rejtőzött, az utasok pedig csak kapaszkodtak fölfelé. Az otthonmaradók szemében szinte fölmagasztosultak, mintha egyenesen az égbe indultak volna.

A szürke csacsit soha többé nem látták. A falu népe megbámulta az igazolást, a pecséteket, s erősen bízott abban, hogy a szamár folytonos kínálgatás közben, kényelmesen, málhától megkímélve érkezik a Hidzsászba. Mekkában nyilván az áldott Zemzem vizét fuvarozza majd. Ráadásul Hüszmen álmodt: egyik éjjel a szamár zöld bársonytakaróval jelent meg előtte. Nyomban sziklaszilárd lett a hit szívében.

A csacsi később is gyakran szóba került, a jól elvégzett munka örömeivel emlegették. Úgy látszott, mindenki elfeledte már, hogy egykor a kancákra támadt, de azt bezzeg tudni vélték, hogy mindig magánosan álldogált az istállóban s fejét jobbra-balra csóválva Isten dicséretébe merült. Ilyen mendemondákkal győzködtek egymást.

Még ugyanabban az évben Hüszmen hodzsza rizst vitt eladni a városba. Mikor a piactérré ért, nem hitt a szemének. A legnagyobb zsúfoltságban hirtelen kiáltás hallatszott: – Oszolj, oszolj, helyet! – A nép kettévált, s Kobak kádi – most már szürke szamáron – sokat csodált narancsszín köntösében, széles üdvözlő mozdulatokkal haladt tova: csak úgy rengett hatalmas teste.

A suszter

A hajó elvált a rakparttól és távolodni kezdett a Márvány-tenger irányába. Az a pár ember, aki az utast kikísérte, egyszeriben nagy megkönnyebbülést érzett: mint aki súlyos tehertől szabadul.

– Arábiában jó sora lesz a kis kölyöknek – mondogatták tettetett vidámsággal, olyan emberekként, akik másokat már meggyőztek arról, hogy ők derék munkát végeztek. De saját szívük mégis komor maradt, miközben visszatértek házukba.

Mert az apátlan árvát – a kis Hasant –, amikor az anyja is meghalt, néhány szomszédja és távoli rokona útnak indította a nagynénjéhez: Palesztinának egy világvégi kis városába.

Hasannak tetszett a hajó. Amikor a csikorgó darukat, a feliratos mentőöveket, a kötélén himbálódzó csónakokat – száradó fehérneműt idéztek – vagy az őrsváltáskor megkonduló kis harangot elnézte, igazán jól érezte magát. Ötödik évében volt; kedves pöszeségével a fedélzeti utasokat is jócskán fölvidította.

A hajó itt-ott kikötött, meggritkultak az utazók. S amint a forróbb vidékhez közeledtek, a gyerekekre valami merevség ült. Akik a hajón maradtak, érthetetlen nyelven beszéltek, s nem mondogatták neki, mint az isztambuliak: „Gyere, Hasan! – Eridj, Hasan!” – Ráadásul a neve is megváltozott: Hassen lett belőle. „Taal hun ya Hassen” – mondták. Odament hozzájuk. S ha „Ruh ya Hassen”-t hallott, visszahúzódott.

Haifában végre kiszálltak, a gyereket vonatra ültették. Anyanyelve már teljesen elűnt: sehol sem hallotta. Meglapult hát a sarokban; ha szóltak hozzá, hallgatott, égő arccal, kipirultan hallgatott. A narancsligetek nézésébe merült; a mellében valami keménységet, a torkában valami csomót érzett: mintha megakadt volna a falat.

Aztán a virágba borult vagy gyümölcstől roskadó, öntözött, szép kertek is eltűntek. Meggritkultak az olajfák. Szikkadt, kopár, naptól égő hegyek között jártak; csupán kecske legelészett. A kecskék koromfeketéi, hihetetlenül feketék voltak: szőrük úgy verte vissza az izzó nap fényét, mint az újonnan festett autó.

Ennek is vége lett; lapos síkságra ereszkedtek, amely a szemhatárig nyúlt. Sem fa, sem patak, sem ház. Csupán óriási állatok tűntek föl időnként. Nagyon hosszú lábú, nagyon hosszú nyakú, domborodó hátú, púpos állatok; még csak egy pillantást sem vetettek a vonatra... Szájukból fehér habot préselve, mélán és ostobán vonultak; súlyos, de puha léptük nem hagyott nyomot és nem vert föl port. A gyereket elhagyta türelme, nem bírta megállni, mutogatva kérdezte a mellette ülő katonát. Az mosolygott: – Gamel, gamel – mondogatta.

A következő állomáson letették Hasant. Fekete lepelbe burkolt, összeérő, fekete szemöldökű, fekete anyajegyes asszony szorította mellére; nyakáról, homlokáról, karjáról és füléről mindenféle arany függött. Az anyjától merőben más, különös illatú, nagyon puha, szinte paplanszerű melle volt: gyorsan elrejtőzhetett benne.

– Ya habibi! Ya ayni! A nagynénjét kísérő asszonyok is ölelték, csókolták; beszélgettek, nevetgéltek. Volt egy csomó gyerek is; a rékljükre ing helyett valami zakófélét húztak, a hajukat befönták, fejükön lapos sapka ült.

Hasan csak állt, lélegzete elszorult, hallgatott, hallgatott. Hetekig tartott szótlansága.

Az arabot – amelyet pedig lassan érteni kezdett – kicsiny fejében megnyilatkozó macacssággal valahogy nem akarta beszélni. Mint aki lemerül a tengerben s a nagyobb veszélytől tartva mindenáron visszafogja lélegzetét: így ő is már fuldoklását érezte, mégis hallgatott.

Öves réklit, zakófélét, lapos sapkát, piros papucsot viselt. Feje búbja simára nyírva: olyan lett, mint a tenyere; homlokába fürtök lógtak. Megszokta már a földben sütött, száraz bőr keménységű kenyeret; az étkezésnél – villa és kanál helyett – ügyesen mártogatott vele.

Egy nap a nagynénje behívott egy vándor susztert, aki az utcán kiáltozott. Zilált

ruházatú férfi lépett be az udvarba; a hátán bőrbevonatú lapos zsák, a kezében apró kis zsámoly és egy hosszú vasdarab. A zsákból furcsa, összetekert karton került elő. Valamit beszéltek, aztán egy csomó tépett, szakadt, szétesett cipőt hordtak a suszter elé. Az ember a zsámolyára ült; Hasan pedig kíváncsian állt meg előtte: hiszen a körbeke-rített, alacsony, döngölt falú házban folyton unatkozott... Most azonban tátott szájjal bámulta: hogyan szeli a suszter a kartonszerű vastag bőrt kétélű, finom, nyeletlen késével; hogyan szorít a szájába egy maréknyi szöget; hogyan szedi ki őket a szájából egyenként – mint az Isztambulban látott majom –, s veri be gyorsan a cipők talpába; hogyan áztatja a bőrdarabokat valami piszkos vízben; hogyan mártogatja az ujját a koszos edényben álló csirizbe, s hogyan keni a csirizt a cipők talpára. Mindezt ámulva nézte; hallgatott és figyelt.

Meg is feledkezett arról, hol és kiknél van, s szórakozottságból az anyanyelvén kér-dezte:

– Nem bökkik a szádat azok a szegek?

A suszter elképedve nézett föl a munkából. Hosszasan bámult Hasan arcába:

– Te török gyerek vagy?

– Isztambulból jöttem.

– Én is odavaló vagyok... Izmitből.

A suszter haja és szakálla kócos volt, csupasz melle kilátszott. Térde foltos, szája foghíjas, az arca pedig sárga, egészen sárga volt: csakúgy, mint a szeme fehérje. Mivel törökül beszélt és Isztambul környékéről származott, Hasan már nem csupán a keze mozgását, de az arcát is figyelni kezdte.

Melle közepén maréknyi, ritkuló szőr volt: összes szakállához hasonló. Most megint kérdezett. Foghíjas szájából kissé pöszén jött a szó: – Hogyan kerültél ide az Iszten háta mögé? – Hasan ahogy tudta, előadta. Aztán a kanlicai házokról beszélt meg a hal-fogásról a szomszédék fiával, Mahmuttal. Azt is elmesélte, amikor az anyja orvoshoz ment és a földalattin utaztak; meg azt is, amikor a fehér mentőautó megállt a kapu-ban: miféle hordágyak voltak benne. Közben azért maga is kíváncsiskodott: – Te miért vagy itt?

– Rossz fát tettem a tűzre. Szöknöm kellett.

De valójában Hasan beszélt: a féléve hallgató Hasan. Megállás nélkül, pihenés nél-kül, lélegzétvételnymi szünet nélkül... Pofácskái ragyogtak az örömtől. Üde, kristályo-san csengő gyerekhangja betöltötte az udvart. Ami csak az eszébe jutott, mondta.

A suszter – miközben dolgozott – egy-egy közbeszólással – Húha! Tényleg? Nahát! – jelezte figyelmét: beszéltette a gyereket. Mintha elérhetetlen hazájának egy patakját, egy szellőjét, egy dallamát hallgatná: örömmel, mégis érzékenyülten hallgatta. El-múlt napokra, elhagyott helyszínekre gondolt s egész valójában megrendült. Minél tovább akarta hallgatni: visszafogta hát a munkát. Végül mégis elkészült: valamennyi cipő rendben volt már. Kihúzta a földből a támfát, föltekerte a bőrt, becsukta a szöges dobozt, bebogyolálta a csirizes tálkát. Mindezt módszeresen, lassan.

Hasan összeszorult szívvel kérdezte: – Már elmész?

– Megyek. Végeztem. – Most vette csak észre, hogy a beszédes kis jószág – a földije – pityereg. Hangtalanul, reszketve sír. Orcáin csillogva folynak a könnyek, mint a vasúti kocsi ablakán a ritkuló esőcsepp, amely tükrözi ugyan a nyári napot, mégis homályossá, elmosódottá lesz tőle a külvilág.

– Ne sírj! Ne sírj!

A suszter nem tudott mást mondani. Amikor a gyerek ezt meghallotta, fuldokló zokogásban tört ki: megértette, hogy utoljára szóltak hozzá törökül.

– Mondom, hogy ne sírj! Ne sírj már! – ismételte a suszter; de közben saját kérés szíve is mindinkább ellágyult, fölengedett. Uralkodni próbált magán, hiába: nedves lett a szeme. Érezte, hogy szakállán lassan szivárog a könny, s az arab forróságban égő mellére hűvös, borzongató cseppek hullanak.

Somkuti Gabriella versei

KÉTFÉLE DIMENZIÓ

*Te ura vagy az időnek,
én a rabszolgája.
Amit mérnek, hamarább elfogy,
a két mutató életem körbezárja.
A te kezedből nem hullnak ki a percek,
mikor az óra nekem üt,
az neked a kezdet.
Engem szorít az élet fegyelme,
s ámulva nézem,
ahogy téged körülvesz
az áradó idő kegyelme.*

IRIGYELVE A FESTÉSZETET

*Ha a fogalmakkal lehetne festeni,
az értelemtől a megjelenítésig
lerövidítve az utat,
úgy csonkolni a szavakat,
akár a tárgyak képét,
torz való fölött lebegtetve
a valóban létezőt –
ha a jelzés döbbenetét
a vers is föllobbantaná
s az unott jelzőket
lefaragva a főnevek elől
a színek szédületét
átvenné a papír –
ha a szem a fülnek kölcsönadná
a retina csodáját
s ikerszülésben jönne világra*

a látható és a hallható –
ha a tartalmat
csak a forma sugározná
s az idő prése alatt
egyetlen pillanattá szűkülne
ami csak hosszan mondható –
ha úgy lehetne, ahogyan nem lehet,
egyszeri képpé fagyva függnek a falon,
s betűk ketrecéből szabadulva
lehelletemmel közvetíteném,
ami életemen innen, halálon túl,
emberi agyak s szemek tükrében
még nézhető és fogható.

A KERESŐ

Én már rég nem vagyok
a viszonylataimból vagyok
erdők sűrűjében keresem magam
minden fa törzsébe
a nevem vésvé van
itt jártak akik szerettek
jelet hagytak és elfeledtek
akik a semmiből kifaragtak
majd a semminek visszaadtak
most a bibliai öt kenyérként
ötezer darabra szaggatva
kezek-fák sűrűjében
riadt vadként csapást vágva
összegyűjtöm önmagam.

AJÁNDÉK MÉGIS

Egy perc pallója jutott neked is
a szakadékba széduilt szerelem fölött,
egy kéz szorítása, mely láncreakcióként
évtizedekre adott erőt,
egy tekintet, mely hüvelyéből kirepült kardként
a világot sebezte föl érted,
egy mozdulat, mely feldúlt életed
párnaként igazította fejed alá.

HAJLÉKTALANOK

*Zegzugos utat vág az alkohol
egyre lomhább agyukban,
elborult szemüket ösztökéli
villódzó reklámok sora,
nylonszatyorban hurcolt otthonukkal,
borostás arccal ténferegnek,
beljük nőtt ez a város,
amelyik őket kivetette –
kérges kezükkel nem babrál öröm
és aszfaltra fagy a lábuk,
villamos vágja el szívverésük
s az infarktus csenget rájuk –
leszállnak az utolsó állomáson,
alakjukat a köd elnyeli,
s itthagyt sorsuk hűlt helyére
a villamoson nem mer ülni senki.*